

Korunk egyik sarkalatos problémája: rendet tenni a komplex társadalmi jelenségek tobzódó forgatagában. Reformkorról lévén szó csak nehezíti a körülményt a váratlan hirtelenséggel és elsodró erősséggel feltörő, újszerűségével megdöbbentő, sokkhatású emberi viszonylatokat tükröző jelenség, hiszen rendkívüli rugalmasságot kíván a kultúrát irányító tekintélyemberektől, de szűkebb értelemben egy egész társadalomtól annak elfogadására vagy elutasítására. Ha még tovább megyünk, szocialista beállítottságú társadalom esetében külön szelekció szükséges, mert sajátos kulturális politikája nem az évszázadokon át konvencionálissá vált alapkritérium által értékeli, hanem a jövő ember formáját anticipáló értékek alapján. Talán szükségtelen a hatvanas évek beatbetörésére emlékeztetni, amikor példátlan erővel jelentkezett egy új viselkedésformát terjesztő áramlat. Nagy volt a döbbenet, de később alábbhagyott, csakúgy, mint a robajszzerű betörés. Megjegyzendő azonban, hogy az újszerű viszony a nemzedékek között, melyet ez a jelenség tükröz-létrehoz, megmaradt, elmélyült, de sajnos nem egyértelműen pozitív.

Ez a tünemény azonban ma már »nem téma«. Sokkal inkább fontos egy másik jelenségről, a ponyvairodalomról beszélni. Jóllehet még a beatnemzedék megjelenése előtt virágzásnak indult, mégis a közelmúltig hallgatott róla a krónika, sőt a zenei giccsről mind a mai napig nem esett szó kellő nyomatékkal.

Ennek oka a zene természetében van. Sajátságos művészet, ha úgy tetszik, a legabsztraktabb, hiszen sem fogalmak, sem figurális képzetek nem vezethetők le belőle, legalább is nem egyértelműen. Alárendeltnek tűnik a szóbeliséghez viszonyítva. Mint érzelmi kifejezési forma hatását a szavakon túl vagy innen kifejtve, a bizonytalanság, a megfoghatatlanság szférájába szorul. Hangzó közeg, mely sok esetben — főleg gépi úton reprodukált formájában — hézagbe-töltő szerepet kap. Jelenléte nem lényeges, vagy csak annyiban fontos, amennyiben hangulatkeltésre képes. Valójában »... a zene értelem-, érzelem-, hangulat- és gondolatformáló jelentősége sokkal nagyobb annál, mint ahogyan a köztudatban él«. Ősidőktől fogva az ember életéhez tartozik. Kár, hogy Plátón óta kevesen próbálták jó és rossz zenére osztani, horribile dictu, az utóbbit intézményesen tiltani. Nem is maradt el az eredmény(telenség). Tömegtájékoztató eszközeink pillanatnyilag százalékosan magasan a jó zene árnya felett sugároznak kifejezetten zenei selejtet. Ide az a zenei termék sorolható, melyet a közfelfogás a népzene kategóriájában tart számon, holott semmi összefüggésben nem áll vele, erőltetett giccs, a könnyű kasszasiker érdeké-

ben lát napvilágot, nemtelen spekuláció szülötte, visszaélés a széles néptömegek műveletlenségével. Szerzői (gyakran zeneileg teljesen képzetlen emberek), »előadóművészei« (ugyancsak félművelt muzsikusok) anyagi juttatása messze felülmúlja a komolyabb műfajt ápolók keresetét csak úgy, mint a ponyva- és pornográfirodalom esetében. Sajnálatos dolog, hogy a legtekintélyesebb intézmények is hagyják magukat az áramlattal elsodorni, hovatovább, ha bírálják őket, teljes lelki nyugalommal érvelnek a szerkesztőségbe érkezett, dicsérő levelekkel, melyek valóban tömegesen érkeznek a stúdiók címére. Ám jogosnak tűnik a kérdés: Mikor tölti be maradéktalanul funkcióját egy tömegtájékoztató intézmény? Akkor-e, ha teljes mértékben aláveti magát a legszélesebb néprétegek spontán követeléseinek, vagy akkor, ha ezeket az igényeket alakítani tudja olyan irányba, hogy a kultúra felemelkedését szolgálja, ne pedig elsorvadását? Ma számot kell vetni azzal, hogy a technika csodája révén az élettevékenység szinte minden területére elkísér a rádió, a televízió vagy egyéb hírközlő apparátus és olyan tömeges információhalmazt zúdít az emberre, hogy joggal állíthatjuk, alaphangulatában befolyásolja. Tudatosan vagy tudatalatt állásfoglalásra kényszerül, így természetesen magáévá teszi az uralkodó tendenciát (esetünkben a negatív jelenséget), és annak szószólója lesz. Talán erőltetett hasonlat, de ide kíváncsozok, hiszen lefolyását tekintve hasonló tömegpszichózis-manipulációról beszélhetünk Hitler esetében, amikor elérte, hogy tömegek viszhangozták hírhedt paroláit az élettérről és a »vaj helyett ágyút« elméletről.

Nos, ha ellentmondást vélünk felfedezni e vizsgálódásban (hiszen a politikai vagy egyéb csalódás feledése érdekében vagyunk hajlamosak menekülni a szórakoztató ipar olcsó, mámoros illúziójába, vagyis éppen a lehangoló világjelenségek tudomásulvétele sürgeti lelki egyensúlyunk visszaállítását), tekintetbe kell vennünk, hogy a közlést a zene, mint minden művészet, nem feledteti, hanem folytatja. Még a giccs is informál. Nemcsak azért, mert pusztá jelenléte, létjogosultsága árulkodik a bajokról, de az általa kiváltott álkatarzis utáni rádöbbenés kegyetlenül szembesít a valósággal. De szükségtelen bonyolult művészet-pszichológiai elemzésbe bocsátkozni, a felszínen maradvány is látnunk kell, hogy a ponyvazene milyen romboló hatással fertőzi társadalmi közérzetünket. Itt azonban felmerül a kérdés, milyen zenét hallgasson a zeneileg képzetlen közönség. (Természetesen könnyű lenne a választ megadni, ha a legtekintélyesebb intézmények nem azon versengnének, ki fog több selejtárut piacra dobni busás profitért), hiszen a komoly zenét meg kell érteni, ahhoz fel kell emelkedni, vagy — uram bocsá' — egyre több értelmiségi is vallja, az ma már nem érdekes, más kell a mai embernek, a rohanó élettempó elveti a klasszikus zenét és zenélési formát. Először is a klasszikus zenében nincs semmi ördögös, nem is kell tulajdonképpen megérteni, egyszerűen rá kell szokni. Ez azonban kora gyermekkorunkban korlátokba ütközik, mert a felnőttek rossz zenéje, első zenei élményünk kiszorítja a finom, árnyalt impulzusok befogadási képességét, így tudatunkból eleve kizárjuk e zenei anyag feldolgozása lehetőségét. Szőröstül-bőröstül elvetjük. Másodszor, a klasszikus, barokk és reneszánszzene létjogosultsága soha

nem volt indokoltabb, mint ma. Annál az egyszerű oknál fogva, hogy a technika uralomra törésének korszakában a zaklatott, hajszolt életünket tükröző mai zene szükségszerűen ugyanezeket a jellemvonásokat viseli magán, tehát elsősorban informatív jellegű, de üdítő hatása gyengébb. Az a teljes értékű kikapcsolódás, pihenés, mely érzelmi mozzanatokon keresztül, biofizikai létünkön, orvosilag meghatározható tünetek formájában ütközik ki, kizárólag a mai harmóniavilág-képzettől elütő összhang-konstrukció által váltható ki. Mi sem nyugtatóbb, mint egy középkori madrigál vagy miserészlet, mely finom harmóniáival, gyengébb intenzitású hangzásával magával ragad, új állapotba helyez. Persze ennek gyakorlati kivitelezése önfegyelmünkön (is) múlik. Hétköznapjaink zsúfoltsága éppen ennek a megvalósítását akadályozza, de nem elsősorban időtényezőként, hanem mint pszichikai, hangulati momentum. Lélektanilag átállni, a feltételeket önmagunkon belül megteremteni, nehéz. Talán a boldogságképzet tartalmát kellene tudatosan szemügyre venni, újabb értékekkel feltölteni. (Gondolok itt az anyagi és szellemi tulajdonok aránytalan megosztására.) Fejlődő társadalom lévén, megállíthatatlan és mértékkel igazolt is az anyagi javak mennyiségi növelése, de kizárólag a technikai kényelemért küzdeni elfogadhatatlan életfelfogási alapelv.

Mindez talán merő idealizmus, de az életrevalóság öntörvénye szerint a remény mindig teret hódít magának és a reformkor dialektikája szerint nem lehetetlen javulást várni. Az intézmények öntudatra ébredésének korában joggal remélhetünk.

